

УДК 94(477.74):351.853

Олексій Присяжнюк (м. Одеса)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ В 60–80-Х РОКАХ ХХ СТ.

Стаття присвячена історії збору та систематизації краєзнавчих матеріалів в Одеській області, що відбувалися впродовж 60–80 років ХХ ст. Виявлено, що видання “Історії міст та сіл Української РСР. Одеська область” та підготовка “Зводу пам’яток історії та культури України” суттєво вплинули на розвиток краєзнавства в Одеському регіоні. Визначені досягнення і недоліки в роботі редакційних колегій цих видань та значення їх роботи для розвитку справи охорони пам’яток регіону. Проаналізована взаємодія між різними учасниками процесу збору та систематизації матеріалів по пам’ятках історії та культури і видання результатів досліджень. Також визначено, що завдяки співпраці фахівців-науковців та аматорів було сформовано вичерпний, на той час, перелік пам’яток історії та культури Одеської області.

Ключові слова: охорона пам’яток, Одеса, культурна спадщина, Одеське археологічне товариство.

В історії розвитку краєзнавства на Одещині в період 60–80 років ХХ ст. відбувається поширення краєзнавчих досліджень, що, на нашу думку, є досить цікавим та важливим для всебічного вивчення явищем.

На початку 1960-х років почалося розгортання краєзнавчого руху, і в середовищі наукової інтелігенції народилася думка про підготовку багатотомного енциклопедичного видання “Історія міст і сіл Української РСР”¹. На сторінках 26-томного видання на основі величезної джерельної бази не тільки було дано оцінку суспільним явищам і подіям в історії з найдавніших часів до 60-х років ХХ ст., але й написано історичні нариси міст і сіл країни. Тисячі авторів, як професійних істориків, так і краєзнавців-аматорів, брали участь в цій роботі на громадських засадах.

Загалом багаторічну роботу щодо підготовки “Історії міст і сіл УРСР” і, зокрема, тому, присвяченому Одеській області, умовно можна поділити на кілька етапів. Перший з них організаційно-підготовчий — охоплював 1962–1964 рр. Влітку 1962 р. Одеській обласний комітет Компартії України і обласний виконавчий комітет створили обласну редколегію цього видання, до якої увійшли секретар обласного комітету КП України Л. Гладка (голова редколегії), завідувач відділу пропаганди і агітації обласного комітету Л. Ануфрієв, завідувач Державного архіву Одеської області І. Хіоні, а також наукові працівники і викладачі Одеського державного університету ім. І. Мечникова (І. Головка, П. Воробей, В. Заго-

руйко, С. Ковбасюк, П. Некрасов, В. Немченко), Одеського політехнічного та Одеського педагогічного інститутів (П. Лопата, С. Мельник), Одеського вищого інженерно-морського училища, Одеського технологічного інституту ім. М. Ломоносова, Одеського інституту інженерів морського флоту, Одеського інженерно-будівельного інституту, Одеського сільськогосподарського інституту, Одеського медичного інституту ім. М. Пирогова (М. Дихан), Одеського електротехнічного інституту зв’язку ім. О. Попова та Одеського інституту народного господарства (А. Гуляк, С. Боровой).

У виявленні та збиранні документів та матеріалів багато зусиль доклали вчителі, працівники культосвітніх установ, краєзнавці, журналісти та інші керівники обласних установ та організацій². В усіх районах області було створено редакційні комісії, в населених пунктах укомплектовані авторські групи, при обласній редколегії створено робочі групи для редагування нарисів. Під керівництвом обласної редколегії працювало 25 районних комісій та близько 350 робочих груп, які підготували первинні матеріали для нарисів і довідок про історію населених пунктів.

На першому етапі обласна редакційна колегія склала списки населених пунктів і визначила обсяги статей, адже збирання матеріалів треба було закінчити до 1 січня 1964 р., а редагування і підготовку до друку — не пізніше 1 січня 1965 р. Тому паралельно організації збору матеріалів організо-

увалися написання, рецензування і літературна обробка статей і обговорення їх громадськістю. Одночасно проводилася значна робота вченими щодо збирання документів та матеріалів з історії міст і сіл Одещини. При районних, міських комісіях було створено на громадських засадах групу консультантів для подання необхідної методичної допомоги авторам-збирачам. Аналіз архівних документів свідчить, що до листопада 1963 р. було підготовлено перелік орієнтованих тем, фото населених пунктів, визначних споруд, пам'ятників, а також фото видатних діячів науки і культури, Героїв Радянського Союзу і Героїв Соціалістичної праці для ілюстрування тому. Головна редакційна колегія звертала особливу увагу районних і міських комісій на якість зібраних матеріалів, постійно нагадуючи, що основним джерелом для написання нарисів про населені пункти повинні бути документальні матеріали, наукова та краєзнавча література, а також спогади, фольклорні та етнографічні матеріали, дані топоніміки тощо³.

За постановою Одеського обласного комітету КП України у жовтні 1964 р. для своєчасної і якісної підготовки історичних нарисів, економічних і географічних матеріалів з історії населених пунктів Одеської області було створено групи наукових редакторів у такому складі: О. Алешкін, В. Галяс, М. Нудель (Одеський державний університет ім. І. Мечникова), А. Коциєвський, М. Савицький, І. Ланда (Одеський державний історико-краєзнавчий музей), С. Боярський (Одеський державний політехнічний інститут), А. Родичев (Одеський державний кредитно-економічний інститут) та інші. В березні 1967 р. була створена науково-редакційна група у складі: Н. Чижевського (доцент Одеського інституту зв'язку ім. Попова), П. Шамиша (кореспондент одеської обласної газети “Знамя комунізму”), М. Рубіна (редактор Одеського обласного комітету радіомовлення і телебачення), Р. Синельникова (редактор Одеської студії телебачення), Л. Чутель (науковий співробітник Одеського державного історико-краєзнавчого музею)⁴.

Співробітниками Одеського історико-краєзнавчого музею була складена хроніка революційних подій, які відбувалися у краю у 1900–1917 рр., для написання історії багатьох сіл до видання “Історії міст і сіл Одеської області”, а також були опубліковані наукові праці з революційного руху та героїчної обо-

рони міста і краю⁵. Інші співробітники, такі як — К. Ревенко, І. Бережної, Н. Пельц, М. Савицький, А. Коциєвський, також брали участь у написанні та рецензуванні історії міст і сіл Одеської області.

Однак у цій роботі були серйозні недоліки. У протоколах засідань обласної редколегії наголошувалося на тому, що якість зібраних матеріалів не завжди відповідала вимогам до змісту нарисів, окремі періоди з історії населених пунктів області не були підтверджені документами, часом бракувало посилань на використані джерела. Надто повільно здійснювалось рецензування та редагування нарисів. Аналіз архівних документів свідчить, що робота щодо підготовки до видання тому мала ідеологічне спрямування.

Так, особливу увагу привернув той факт, що в “ряді випадків приділена недостатня увага висвітленню історії радянського періоду і, навпаки, має місце надмірне захоплення викладом історичних подій далекого минулого”. Авторам постійно нагадували про те, що основне завдання “Історії міст і сіл Української РСР” — “це висвітлення на конкретних прикладах тих соціалістичних перетворень, що сталися у містах і селах республіки за 50 років радянської влади. Основне місце в статтях повинно бути відведено післяжовтневому періоду — висвітленню громадянської війни, індустріалізації і колективізації, героїки українського народу в період Великої Вітчизняної війни, відбудові народного господарства в повоєнні роки, виконанню грандіозних планів комуністичного будівництва”⁶.

Наступний етап над цим виданням тривав з 1965 по 1967 рік. Внаслідок проведеної організаційної та науково-методичної роботи обласної редколегії у липні 1965 р. перший варіант тому “Одеська область” було надано на розгляд Головної редакційної колегії УРСР. Після рецензування том було повернено обласній редколегії для корінного доопрацювання у праці змісту⁷.

Провідну роль у рецензуванні матеріалів, їх науковому доопрацюванні і редагуванні відіграли вчені краєзнавці Одеського державного університету ім. І. Мечникова — А. Бачинський, П. Воробей, П. Карішковський, С. Ковбасюк, П. Некрасов, З. Першина, М. Раковський, С. Цвілюк, П. Чухрій та ін. Проте, як свідчать документи, персональний склад авторського колективу, обласної редколегії, міських і районних комісій залишався неста-

більшим, що постійно ускладнювало підготовку тому.

На історичному факультеті Одеського університету ім. І. Мечникова була розгорнута робота щодо активізації вивчення історії краю студентством, оскільки вчителям історії належала значна роль в історико-краєзнавчій роботі на місцях. Розроблялися історико-краєзнавчі спецкурси, розширялися зв'язки з історико-краєзнавчими музеями і архівами, переглядалася тематика студентських наукових гуртків, курсових і дипломних робіт. Викладачами університету були науково опрацьовані нариси з історії міст Балти, Ізмаїлу, Кілії, Рені, а також Білгород-Дністровського, Березівського, Миколаївського та інших районів.

Архівні документи свідчать, що при написанні тому було досліджено велику кількість документів і періодичних видань, історичних праць, широко використано матеріали центральних, республіканських і місцевих архівів, у т. ч. Державного архіву Одеської області та його філіалу в м. Ізмаїлі. Так, протягом 1963–1967 рр., займаючись польовим виявленням документальних матеріалів з історії міст і сіл, наукові співробітники Державного архіву Одеської області розробили 75 тис. справ і склали 16855 тематичних карток, з яких був створений спеціальний географічний каталог. Після завершення роботи щодо підготовки видання тому “Історії міст і сіл Української РСР. Одеська область” матеріали обласної редколегії надійшли на зберігання до Державного архіву Одеської області⁸.

Завдяки написанню “Історії міст і сіл УРСР” вперше всі міста, селища і численні села Одещини отримали свою біографію, в якій зафіксовані основні історичні етапи їх розвитку. Одним з напрямів досліджень з місцевої історії в цей час було створення коротких історико-краєзнавчих нарисів про окремі населені пункти. Тут слід відзначити видання окремих нарисів про Одесу, Білгород-Дністровський, Кілію, Вилкове, Балту, Ізмаїл, Тартарунари та ін.⁹

Значна робота при підготовці тому вимагала створення бази документальних джерел, літератури, різноманітних друкованих матеріалів про населені пункти області і забезпечення авторів нарисів бібліографічною інформацією. Це завдання було покладено на бібліотеки області й дало надзвичайно позитивні результати для бібліотечного краєзнавства.

По-перше, було виявлено і взято на облік багато друкованих матеріалів про населені пункти, райони. У більшості бібліотек були створені або значно поповнені краєзнавчі довідково-бібліографічні апарати. По-друге, розгорнулася інтенсивна робота з формування фондів краєзнавчої літератури, комплектування бібліотек аудіовізуальними матеріалами краєзнавчого змісту, плакатами, афішами, фотографіями, а також рукописами, зокрема спогадів старожилів, учасників і очевидців історичних подій, щоденниками, листами. По-третє, виробилися певні організаційні форми, з'явилася координація в інформаційно-бібліографічному обслуговуванні з питань краєзнавства, в методичному керівництві і наданні практичної допомоги бібліотечним працівникам.

Прикладом цього було створення унікального довідкового апарату — “Зведеної картотеки матеріалів з історії міст і сіл УРСР” в Державній історичній бібліотеці України. В роботі над нею брали участь і бібліотеки Одеської області. По-четверте, найважливішим результатом стало створення джерельної та бібліографічної бази, були набуті навички роботи з краєзнавчою літературою, які дали змогу працівникам Одеських бібліотек розгорнути її пропаганду, залучити до краєзнавчих досліджень широкі верстви населення.

За загальним координаційним планом у 1963–1964 рр. співробітники Одеської обласної бібліотеки ім. В. Леніна брали участь у виявленні матеріалів для зведеної картотеки з історії міст і сіл УРСР. В процесі цієї роботи краєзнавча картотека поповнилася великою кількістю матеріалів, головним чином дожовтневого періоду. До картотеки було додано більш як 2100 бібліографічних описів на книги і статті з журналів, газет та наукових збірників. На основі картотеки був підготовлений бібліографічний покажчик з історії Одеси за 1955–1963 рр., до якого включено 2000 назв, виявлено понад 6400 назв друкованих матеріалів до зведеної бібліографічної картотеки з історії міст і сіл УРСР¹⁰.

Значну допомогу авторам тому надали Державна історична бібліотека УРСР, Одеська наукова бібліотека ім. О. Горького, Одеський краєзнавчий та Одеський археологічний музеї. Головна редакційна колегія критично оцінила роботу обласної редколегії, авторського колективу тому “Одеська область”. Було відзначено значний внесок у підготовку видання

вченого краєзнавця Одеського державного університету ім. І. Мечникова А. Бачинського, відповідального секретаря тому С. Цвілюка, працівників Державного архіву Одеської області Л. Воскобойникову, Ж. Чепик, працівників Одеської наукової бібліотеки ім. М. Горького С. Дзюбину, Г. Каширина, Л. Лялікову та ін. Їхня напружена праця не була марною, вже в листопаді 1967 р. внаслідок висновків членів редколегії і представників Інституту історії АН УРСР підготовлений том “Одеська область” було рекомендовано до друку¹¹.

Почався заключний етап підготовки тому “Історії міст і сіл Української РСР”, який припав на 1968 — 1969 роки. Основний зміст його полягав у остаточному доопрацюванні та науковому редагуванні текстів, організації власне видавничого процесу¹². У лютому 1968 р. після завершення роботи над рукописом історії міст і сіл Одеської області її запустили у виробництво, почали створюватися гранки книги. І вже у 1969 р. вийшов у світ том “Історії міст і сіл Української РСР”, присвячений Одеській області (накладом 15 тис. примірників), що покращило ситуацію з розвитку краєзнавства на Одещині¹³. У томі “Одеська область” вміщено 62 нариси про міста, районні центри селищних і сільських рад. У нарисах і довідках подано відомості про час заснування того чи іншого населеного пункту, первісні населення на його території, походження назви, важливі історичні події тощо. Також у томі містяться дані про географічне розташування населеного пункту, про шляхи, що проходять через нього, про кількість населення, економіку, культуру, освіту, охорону здоров'я, про історичні та культурні пам'ятки.

“Історія міст і сіл Української РСР”, спираючись на кращі традиції історичного краєзнавства, започаткувала новий напрям у вітчизняній історіографії. На жаль, як зазначав академік П. Тронько, видання мало недоліки, які притаманні були на той час всій історичній науці. “Не завжди ми вмiли уникати в книгах схематизму, одноманітності, загальних декларативних фраз, зробити належний правдивий науковий аналіз і узагальнення”¹⁴. Але в той же час завдяки написанню тому “Одеська область” і взагалі 26-томної “Історії міст і сіл Української РСР” вперше всі міста, селища і численні села України відтоді мали свою біографію, в якій зафіксовані основні історичні етапи їх розвитку. Підготовка

історії міст і сіл значно активізувала діяльність різних установ, організацій, сприяла розширенню і зміцненню контактів між вищими навчальними закладами, архівами, музеями, бібліотеками, а також підняла історичне краєзнавство на вищий рівень розвитку¹⁵.

Менш щасливою і значно складнішою виявилась доля іншого краєзнавчого проекту — “Зводу пам'яток історії і культури Української РСР”, що розглядався як складова частина всеохоплюючого загальносоюзного видання. У 1980-х роках спостерігалася значна увага адміністративно-командних кіл щодо охорони і збереження історико-культурного доробку українського народу. Важливим кроком щодо поліпшення охорони історико-культурної спадщини, її раціонального використання була підготовка до видання багатотомного “Зводу пам'яток історії та культури народів СРСР”. Він мав дати цілісну картину культурної спадщини народів СРСР і водночас стати офіційним документом з переліком всіх пам'яток, які повинні охоронятися державою незалежно від того, чи перебували вони раніше на обліку, чи ні. Процес підготовки томів “Зводу”, в якому брали участь співробітники наукових установ різноманітних профілів, державних органів, громадськість, сприяв поглибленню теоретичних основ пам'яткознавства, приверненню уваги громадськості до проблем охорони пам'яток, наведенню порядку в їх обліку, уточненню даних про них. Складовою частиною “Зводу пам'яток історії та культури народів СРСР” виступав і “Звід пам'яток історії та культури Української РСР”, в який повинні були увійти всі нерухомі пам'ятки — археологічні, історичні, архітектурні, містобудівництва, мистецтва.

У республіці на той час вже був нагромаджений певний досвід роботи у справі охорони та збереження пам'яток. В Україні підготовча робота до написання “Зводу” розпочалася 1972 р. загальною паспортизацією пам'яток історії та культури, яка, однак, здійснювалася повільно і неповно.

Лише після відповідного рішення уряду України у 1982 р. було зроблено перші кроки щодо підготовки “Зводу пам'яток”. У 1983 р. почала діяти Головна редакційна колегія, а згодом — обласні редколегії. Першою спробою узагальнення багаторічної роботи фахівців, краєзнавців стало видання каталогу-довідника “Пам'ятки історії та культури Української РСР” (1987), підготовленого співробітниками

відділу історико-краєзнавчих досліджень Інституту історії АН УРСР спільно з науковцями Інституту археології АН УРСР, працівниками Міністерства культури і Держбуду УРСР. У ньому були вміщені відомості понад 70 тисяч пам'яток історії, археології, архітектури та мистецтва, які знаходилися під охороною держави¹⁶.

Для узагальнення проведених досліджень була розпочата підготовка Зводу пам'яток історії і культури УРСР по Одеській області, як і по всіх областях республіки. За районами Одеської області були закріплені кафедри історії вищих навчальних закладів міста. Вся дослідницька діяльність щодо виявлення і класифікації пам'ятників, що проводилася викладачами кафедр історії, була оформлена "Технічним завданням на науково-дослідницьку роботу щодо підготовки матеріалів для історичного розділу тому "Зводу пам'ятників історії і культури народів СРСР по Одеській області". Цей вид досліджень було внесено до індивідуальних планів роботи викладачів вищих навчальних закладів і затверджено в якості держбюджетної теми. Колективи кафедр приступили до класифікації пам'ятників у районах області, виходячи з їх технічного стану та художньої цінності. По кожному пам'ятнику та історичному факту була розгорнута пошукова робота. Ініціатива викладачів кафедр щодо встановлення імен загиблих у роки Другої світової війни активізувала діяльність краєзнавців у районах області¹⁷.

У 1980-ті роки вченими Одеси була проведена значна робота щодо каталогізації, опису та картографування археологічних пам'яток області у зв'язку з створенням республіканського Зводу пам'ятників історії і культури народів СРСР. Ця праця підбивала підсумки багатолітніх досліджень, які проводилися археологами і краєзнавцями Одещини. Координацію і наукове керівництво здійснював відділ археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології АН УРСР, яким було підготовлено понад 1700 статей з археології¹⁸.

У процесі роботи з'ясувалося, що територія Одеської області у археологічному відношенні досліджена нерівномірно. У 1987 р. редколегія "Зводу" ухвалила рішення про необхідність додаткового вивчення одинадцяти найменш досліджених районів області, які розташовані у Буго-Дністровському межиріччі. Фінансування цих робіт взяла на себе Одеська обласна організація Українського товариства

охорони пам'яток історії і культури. Для їх проведення в Інституті археології АН УРСР була створена Буго-Дністровська експедиція.

Велика увага приділялася також дослідженню відомих раніше пам'яток. Так, на ранньотрипільському поселенні Нестоїта II була зібрана багата колекція орнаментованої кераміки, кремнієвих виробів, залишки статуеток, а на поселенні епохи пізньої бронзи Флора — цінні матеріали перших століть н. е. На кургані у с. Федосеєвка на р. Тростянець було знайдено антропоморфну стелу ямної доби. За результатами розвідок у Котовському та Червоноокнянському районах підготовлено 98 нових статей для "Зводу". Крім цього, Буго-Дністровською експедицією у 1988 р. було проведено охоронні розкопки пізньопалеолітичної стоянки Велика Аккаража. Отримані нові дані, які дали змогу з'ясувати вік пам'ятника, уточнити його культурно-історичну характеристику і палеоекологічні умови існування. За результатами розвідок у Котовському та Червоноокнянському районах було підготовлено 98 нових статей для "Зводу". Ще близько 50 статей написані за матеріалами розвідок у зонах будівництва зрощувальних систем у Дунай-Дністровському межиріччі. Отже, підсумки досліджень 1988 р. засвідчили перспективність продовження пошукових робіт в Одеській області. Інтенсифікація археологічних розвідок була обумовлена не тільки науковими завданнями, а, головним чином, необхідністю отримання нових даних для проведення охоронних заходів з каталогізації, паспортизації та постановки на облік в місцевих Радах всіх археологічних пам'ятників області¹⁹.

Створена у 1983 р. з метою підготовки одеського тому "Зводу", обласна редколегія досить вдало започаткувала цю роботу. Ця редколегія залучила зроблені ще протягом 70-х років уніфіковані паспорти, у яких було взято на державний облік деякі пам'ятки, але невдовзі з'ясувалось, що чимало з них безнадійно застаріли. Крім того, тоді було виявлено значну кількість нових історико-культурних об'єктів, які не були належним чином паспортизовані.

Проте масштаби започаткованої на громадських засадах на Одещині, й в Україні загалом, роботи виявились колосальними, що вимагало значних коштів і кваліфікованих виконавців, яких на місцях часом бракувало. Відставало від запланованих темпів і науково-

методичне забезпечення — Методичні вказівки та Положення про обов'язки відповідальних виконавців з'явилися лише в 1986 році.

Редакційні колегії видань “Історії міст та сіл Української РСР. Одеська область” та “Зводу пам'яток історії та культури України”, поряд з державними органами і освітніми та науковими установами діяли на користь справи охорони пам'яток Одещини. І хоч епізодично — під час підготовки відповідних видань, але очолили процес систематизації, збору та аналізу інформації про пам'ятки історії та культури Одеської області. Їх роль у системі охорони пам'яток історії та культури не можна недооцінювати, бо завдяки ним значною мірою був досягнутий результат у протистоянні формалізованого підходу чиновників до формування переліків пам'яток та занадто скрупульозного наукового ставлення

до історичних та культурних об'єктів.

Таким чином можна зазначити, що в 1960–1980 роках завдяки титанічній роботі науковців, журналістів, літераторів та краєзнавців-аматорів було зібрано значний матеріал з історії Одещини та зроблені спроби його систематизації. Видання “Історії міст та сіл Української РСР. Одеська область” стало однією з перших масштабних спроб аналізу та систематизації краєзнавчих матеріалів, що можна вважати першим етапом на шляху до підготовки матеріалів переліку пам'яток історії та культури регіону. Підготовка “Зводу пам'яток історії та культури України” є наступним етапом, протягом якого на підставі раніше зібраних та виявлених у результаті польових досліджень матеріалів було сформовано вичерпний на той час перелік пам'яток історії та культури Одеської області.

Джерела та література

- 1 *Разгон А.* Пути советского краеведения // История СССР. — 1967. — № 4. — С. 190–198.
- 2 *Тихвінський С.* Завдання історичного краєзнавства // Пам'ятки України. — 1988. — № 1. — С. 52–54.
- 3 Воспитание историей. Тезисы Первой областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвященной 200-летию г. Одессы (27–28 июня 1989г.). — Одесса, 1989. — 176 с.
- 4 Одесский политехнический институт: Краткий исторический очерк. (1918–1968) / Авт. сост. Е. Цымбал, В. Никулин. — К., Изд-во Киевского ун-та, 1968. — 223 с.; *Юрженко О., Першина З. В'язовський Г.* Одеському університету — 100 років. — Одеса: Маяк, 1965. — 100 с.
- 5 В огне гражданской войны (1918–1920). Сборник документов и материалов. — Одесса: Одесское книжное издательство, 1962. — 503 с.; *Гончаров А.* Шел отряд по берегу. — Одесса: Одесское книжное издательство, 1963. — 22 с.
- 6 О мероприятиях по завершению работы над изданием “История городов и сел УССР. Одесская область” // ДАОО. — Ф. Р.-7386. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 26.
- 7 Там само. — Арк. 28.
- 8 Постановление и методические указания главной редакционной коллегии “Истории городов и сел. Украинской ССР” 1963 — 1969 гг. // ДАОО. — Ф. Р.-7386. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 71.
- 9 *Ладвищенко Г.* Місто, в якому ми живемо. — Одеса: Маяк, 1959. — 46 с.; *Ключник О.* Белгород-Днестровский. — Одесса: Маяк, 1960 — 98 с.; *Стряпкін П.* Балта. Нарис. — Одеса: Маяк, 1968. — 110 с.; *Град Р., Галяс В.* Кілія / Нарис-Путівник / — Одеса: Маяк, 1968. — 95 с.
- 10 Постановление и методические указания главной редакционной коллегии “Истории городов и сел. Украинской ССР” 1963–1969 гг. // ДАОО. — Ф. Р.-7386. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 71.
- 11 Довідка про створення групи наукових редакторів для завершення роботи над матеріалами щодо видання “Історії міст і сіл УРСР. Одеська область.” // ДАОО. — Ф. Р.-7386. — Оп. 1. — Спр. 2.- Арк. 16–18.
- 12 Довідка про діяльність Одеського історико-краєзнавчого музею за 1964–1965 рр. // ДАОО. — Ф. Р.-6712. — Оп. 1. — Спр. 142. — Арк. 35–37.
- 13 Справка о состоянии и мерах улучшения работы музеев и краеведческой работы в области // ДАОО. — Ф. Р.-6712. — Оп. 1. — Спр. 142. — Арк. 43–49.
- 14 Постановление и методические указания главной редакционной коллегии “Истории городов и сел Украинской ССР”. 1963–1969 // ДАОО. — Ф. Р.-7386. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 71.

- 15 Хіоні І. Участь Одеського обласного держархіву в написанні “Історії міст і сіл УРСР” // Архіви України. — 1975. — № 3. — С. 54–56.
- 16 Матеріали до Зводу пам’яток історії та культури народів СРСР по Українській РСР. — Вип. 1. — К., 1984. — 105 с.
- 17 Методика подготовки статей о памятниках истории и культуры. — Вып. — К., 1988. — 76 с.
- 18 Гребцов В., Костусев А. Из опыта составления “Свода памятников истории и культуры народов СССР по Одесской области” // Тезисы Первой областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвященной 200-летию Одессы. “Воспитание историей”. — Одесса. — 1989. — С. 23–24.
- 19 Сапожников И. Археологические разведки для “Свода памятников истории и культуры Одесской области” в 1988 г. // Тезисы Первой областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвященной 200-летию Одессы. “Воспитание историей”. — Одесса. — 1989. — С. 121–123.

Алексей Присяжнюк

**Систематизация краеведческих материалов
в Одесской области в 60–80-х годах XX в.**

Статья посвящена истории сбора и систематизации краеведческих материалов в Одесской области, которые происходили в течение 60–80 годов XX в. Обнаружено, что издание “Истории городов и сел Украинской ССР. Одесская область” и подготовка “Свода памятников истории и культуры Украины” существенно повлияли на развитие краеведения в Одесском регионе. Определены достижения и недостатки в работе редакционных коллегий этих изданий и значение их работы для развития дела охраны памятников региона. Проанализировано взаимодействие между разными участниками процесса сбора и систематизации материалов по памятникам истории и культуры и издания результатов исследований. Также определено, что, благодаря сотрудничеству научных специалистов и любителей, был сформирован исчерпывающий, на то время, перечень памятников истории и культуры Одесской области.

Ключевые слова: охрана памятников, Одесса, культурное наследие, Одесское археологическое общество.

Oleksiy Prisyazhnyuk

Ordering of materials of regional studies at the Odessa area 60–80 XX the item

Article is devoted history of gathering and ordering of materials of regional studies in the Odessa area which occurred within 60–80 XX century. It is revealed that the edition “Stories of cities and villages of the Ukrainian Soviet Socialist Republic. The Odessa area” and preparation “The Arch of monuments of history and culture of Ukraine” have essentially affected development of study of local lore in the Odessa region. Achievements and lacks of work of editorial boards of these editions and value of their work for development of business of protection of monuments of region are defined. Interaction between different participants of process of gathering and ordering of materials on history and culture monuments and results of researches is analyzed. Also it is certain that thanks to cooperation of scientific experts-workers and fans work on gathering and ordering of materials, has been generated settling, for that time, the list of monuments of history and culture of the Odessa area.

Key words: protection of the monuments, Odessa, cultural legacy, Odessa’s archeological society.